

---

p r o b l e m i

Živan Bezić

NOVA ŠKOLA

Kad se u suvremenoj literaturi ili u knjižarskim katalogima spomene riječ »education«, uglavnom se misli na školsku pedagogiju. Često puta i na čistu didaktiku ili nastavnu metodiku.¹

To s jedne strane nije dobro. Pedagoško djelovanje se ograničava samo na školske i nastavne oblike i tako se na neki način negiraju ili zapostavljaju ostali odgojni faktori. Ipak je s druge strane pozitivno; priznaje se i naglasuje odgojna uloga škole, makar to ostalo često puta samo teorija ili pium desiderium.

Kako smo u drugoj zgodi² dali sumarni prikaz novijih tendencija u pedagogiji općenito, ovaj put ćemo se zaustaviti samo na razvojnom putu suvremene škole. I ova se obrazovna ustanova nalazi u dubokom previranju u potražnji za novim putovima odgoja.

---

¹ U najnovije vrijeme počela se i u naš jezik za pojam školske obuke uvoditi nezgrapna riječ »edukacija«. To zvuči učenije, zar ne?

² Ž. BEZIC, *Suvremena pedagogija*, CUS br. 4, 1978.

Danas školski sistem u svijetu naliči na polipa koji je duboko i posvuda razgranao svoje krakove. Gotovo da više i ne postoji zvanje (osim roditeljskog, koje li ironije!) za koje nije nužna školska sprema i svjedodžba. Školski staž mladeži se neprestano produžuje. U većini zanimanja je i poslije završetka škole potrebno doškolovanje i stručno usavršavanje (postdiplomski studij). Razvio se čak i pojam permanentnog obrazovanja: čovjek uči sve do smrti i tu njegovu potrebu treba i institucionalno zadovoljiti. Odatle bezbrojne večernje i ljetne škole, usmeni i dopisni tečajevi, pučka sveučilišta i seminari. Dopunsko obrazovanje je postalo parolom dana.

Školski polip nije zario svoje krakove samo u poznije godine ljudskog života, nego isto tako i u najranije. Od jaslica, preko dječjih vrtića, obdaništa, zabavišta sve do osnovne škole on je skolarizirao čitav ljudski vijek, pa i rano djetinjstvo.⁴ Skolarizacija je novo i nepovredivo božanstvo našega stoljeća. U posljednje je vrijeme i službena školska dob pomaknuta godinu ranije. U većini naprednih zemalja djeca pohađaju školu već od 6. godine života. Taj postupak se opravdava Piagetovom konstatacijom da se inteligencija razvija samo aktivnošću, a obrazovanjem inteligencije valja početi što prije. Na tom području se sada iskušava tzv. Milwaukee-Project.⁵

Na razini osnovnih škola obavezno školovanje se produžuje na 8 godina, a u nekim zemljama postoji 10-godišnja školska obaveza. Predškolske ustanove se žele što više integrirati u službenu školu. Na taj način i one postaju sastavni dio školskog aparata. Tendencija je da se i one proglašavaju obaveznima i dosljedno tome etatiziraju. U posljednjim godištim osnovne škole se nastoji mladima pružiti mogućnost profesionalne orijentacije, tj. pravilnog izbora zvanja. U tu svrhu se osnivaju i vanškolske ustanove (savjetovališta).⁶

---

³ E. PLANCHARD, *La pédagogie scolaire contemporaine*. Bruxelles 1952; M. LOI, *Le désastre scolaire*. Eds sociales, Paris 1962; F. i C. GUGGENHEIM, *New Frontiers in Education*. Grune, New York 1966; B. ELIADE, *L'école ouverte*. Le Suil, Paris 1970; R. GLOTON, *A la recherche de l'école de demain*. Bourrelrier-Colin 1970; S. CITRON, *L'école bloquée*. Bordas, Paris 1971; K. W. RICHMOND, *La scuola che cambia*. Armando, Roma 1974; E. REIMER, *La scuola è morta*. Armando, Roma 1974²; E. B. GUMBERT i dr., *The Superschool and the Superstate*, Wiley, Chichester 1974; T. HUSEN, *Crisi della scuola*, Armando, Roma 1975²; E. FAURE i dr., *Rapporto sulle strategie dell'educazione*, Armando, Roma 1975⁴; U. ISENEGGER, *Schulen und Schulsysteme*, Kösel, München 1977².

⁴ S.G. MOORE i dr., *Contemporary Preschool Education*, Wiley Chichester 1973.

⁵ R. i N. SPRINTHALL, *Educational Psychology*, Addison—Wesley, London 1977², str. 106.

⁶ M. REUHLIN, *L'Orientation scolaire et professionnelle*, PUF, Paris 1971.

Najveće promjene su se zbile na području srednjeg školstva (II stupanj obrazovanja). Namjesto starih klasičnih gimnazija i l'ceja pojavile su se realne gimnazije ili realke, pa onda mnogobrojne stručne škole. Napokon su u našoj republici posljednjom reformom ukinute sve gimnazije i njoj slične škole. Prva dva razreda imaju isti općeobrazovni program za sve srednje škole, a posljednja dva razreda pružaju usmjereno obrazovanje. I u mnogim drugim zemljama se odvijaju raznovrsne reforme, a sve imaju cilj dati suvremenom čovjeku potrebitu tehničku izobrazbu, olakšati profesionalnu orijentaciju i pružiti svim učenicima jednake mogućnosti školovanja i afirmacije u životu: l'égalité de chances (demokratizacija školstva).⁷ Sadržaji starog humanističkog obrazovanja se sve više napuštaju u korist tehnologije.

Na polju visokog školstva se najprije zapaža golema ekspanzija visokih škola i sveučilišta (sjetimo se samo eksplozije sveučilišnih ustanova u Jugoslaviji), što mora dovesti do pada njihove kvalitete. Broj studenata raste nekontroliranom brzinom (odustajemo od statističkih podataka jer su činjenice opće poznate). Uvjeti za upis na fakultete su jako liberalizirani, negdje se ni matura više ne traži. Forsira se postdiplomski studij za znanstvene kadrove. Za radnike se omogućuje dopisni oblik učenja ili studiranje uz rad. U Engleskoj postoji »otvoreno sveučilište« bez ikakvih preduvjeta za upis. Selekcija studenata je stvar prošlosti. Financiranje školstva se nastoji prebaciti s države na privredu. Sveučilišta pomalo gube stare privilegije i autonomije, ali se nastoje reorganizirati na samoupravnoj bazi.⁸

Izvan državnog školskog sistema razvile su se i mnoge eksperimentalne škole raznih oblika, npr. Junior Republic (Freeville, USA), case dei bambini (Montessori), Freie Schulgemeinde (Wickersdorf), Hermitage (Decroly), školske zadruge (B. Profit), grupne škole (Cousinet), Dalton-Plan (Parkhurst), Summerhill (Engleska), Jena-Plan (Petersen), Freinetove škole itd.⁹

U svim modernim školama primjećuje se primat psihologije nad učevnim gradivom. Nastava se oslanja na individualnost i umni kapacitet učenika. Učiteljeva se uloga smanjuje u korist učenikove inicijative i grupnog rada. Obuka se organizira na temelju dačkih duševnih interesa, a promiče pravilnom motivacijom za učenje. Nastoji se da život ude u škole, odnosno da škola bude sastavni dio života. »Non scholae, sed vitae discimus« je jedno od starih načela koje sve više dobiva na važnosti.

U suvremenim školama ne prevladava više intelektualizam i memoriranje. Do riječi su došle i ostale čovjekove moći, pa se iskorištavaju i nje-

---

⁷ G. LERBET, *Introduction à une pédagogie démocratique*. Centurion, Paris 1971; J. COLEMAN i dr., *Equality of Educational Opportunity*, Washington 1966.

⁸ A. MOOD, *The Future of Higher Education*. McGraw, New York 1973.

⁹ R. GILBERT, *Le idee attuali in pedagogia*. Città Nuova, Roma 1974.

gove iracionalne energije. Ide se za odgojem srca, volje i karaktera. Poticanje kreativnih snaga gojenca je osnovni zakon nove škole. Vladaju parole: slobodne aktivnosti, samoinicijativa, mašta, duh stvaralaštva, vlastito istraživanje, inventivnost, izvorno nadahnuće i slično. Ponegdje se u tome pretjeruje na štetu logike i umne discipline. Aktivizacija učenika (prema Deweyevu savjetu »we learn by doing, not by talking about doing«) glavna je školska metoda, barem u teoriji. I to ne samo duševna aktivnost, nego isto tako i tjelesna. Naročito se potiče samo-aktivnost i praktična inteligencija. Rodila se »škola rada«. ¹⁰

Od svih modernih deviza možda najviše pali riječ »slobodna škola«. Nad učenicima nema nikakve »vlasti«, ni roditeljske, ni učiteljske, ni društvene. Dijete se mora razvijati u punoj slobodi. Samo u njoj može razviti svoju individualnost i postići moralnu zrelost. Kazne i prisile nemaju više mjesta u školskim ustanovama. Đaci se sami brinu za disciplinu i red, oni biraju sva školska tijela, vladaju se samoupravno. Mnogo je već bilo takvih samoupravnih pokušaja, od kojih je poznata Neillova škola u Summerhillu (Engleska). »Slobodna djeca Summerhilla«, kako ih zove Neill, suvereno vladaju svojom školom i svojim ponašanjem. Tamo nema nikakvih razreda, nema udžbenika, ispita, niti ocjena, Naročito se njeguje čuvstvena i ćudoredna sloboda po Freudovim načelima (dolje tabui!).

U ovu kategoriju ne smijemo uvrstiti tzv. privatne »slobodne škole« (les écoles libres), koje se tako zovu za razliku od državnih u nekim zemljama. Većinom su to konfesionalne škole i na njih se, dakako, ne odnosi gornji opis. Naravno da se i u njima nastoji poštivati osobnost i sloboda pitomaca.

Nove metode

Razvitak znanosti, nova školska gradiva, proširenje i preispitivanje odgojnih ciljeva te napredak metodologije prisilili su nastavnike da dotjeruju i ažuriraju svoju osobnu metodiku. Proces obuke se želi pojednostavniti, olakotiti, pospješiti i prilagoditi zahtjevima učenika, njihovu stupnju razvoja i logici gradiva. Krećući se u tom smjeru nije ni čudo da su nastojanja školskih pedagoga pošla različitim putovima. Danas više nema ni govora o jednoj univerzalnoj metodi. ¹¹

U nastavnoj metodici poznate su dvije vladajuće teorije učenja: behaviorizam i gestaltizam. Behavioristi (Watson, danas najviše Skinner) misle da je učenje isključivo plod vanjskih podražaja okoline (stimulus) i vidljivi-

---

¹⁰ Geslo škole rada je: »Könnerschaft, nicht Kennerschaft!«

¹¹ C. M. SHIPLEY, *A Synthesis Teaching Methods*. McGraw, New York 1972⁸.

vih odgovora subjekta (response).¹² Asocijacija podražaja i odgovora čini mogućim svako učenje, osobito ako je podržavano prikladnim stimuliranjem (reinforcement). Gestaltisti (od njem. Gestalt, lik, obličje, cjelina) tvrde da spoznavanje ne počinje asocijacijom dijelova nego uvodom (insight, aha-fenomen) u cjelinu. Iz cjeline se shvaćaju strukture, a ne obratno. Ista melodija, premda notirana u dva različita ključa, prema tome i različitim notama, ništa ne gubi na svom identitetu. Tako se i učenje odvija putem prestrukturiranja dijelova u nove odnose prema cjelini. Začetnik gestaltizma je bio Wertheimer, danas mu je glavni zastupnik J. Bruner.¹³ Obje teorije su pokušali izmiriti Tolman i Kendler, ali bez uspjeha.¹⁴

Ne povodeći se ni za kakvom teorijom, francuski je učitelj C. Freinet, borac za »novu školu«, pronašao svoj vlastiti put.¹⁵ Polazeći od interesa učenika, želio im je pružiti sve mogućnosti slobodnog izražavanja. U tu svrhu je osnovao školsku zadrugu i malu tiskaru oko koje se odvijala glavina nastavnog rada. Ukinuo je školske udžbenike, a đaci su u svojoj tiskari izrađivali vlastite »dokumentacione shede«, slobodne sastave, svoje novine, tako da su gotovo svi njegovi učenici postali malim piscima. Aktivirao ih je i na ostalim poljima ljudskih djelatnosti. Poticao ih je na spontano izražavanje i slobodno odlučivanje. Zbog svojih »subverzivnih« ideja Freinet je dospio i u zatvor.

Slijedeći primjer neka bude projektna metoda.¹⁶ Ona zabacuje razrednu i predmetnu nastavu. Djeca se okupljaju u grupama i postavljaju sebi jedan radni »projekt« ili se trude oko rješavanja zadanog problema (problemska nastava), koji je uvijek u vezi s realnim životom. Zajednički planiraju, izvode i primjenjuju svoj projekt. Sami pronalaze izvore informacija, sakupljaju podatke, uspoređuju iskustva i donose teorijske i praktičke zaključke. Na taj način stječu znanja sa svih područja (Kilpatrick: the concomitant learning). »Ova metoda isključuje, prema tome, tradicionalnu podjelu na nastavne predmete i umjesto toga preporučuje projekte kojima se mogu obuhvatiti sva važnija pitanja iz područja prirode i društva.«¹⁷ Oslanja se na Decrolyjeva središta zanimanja (centres d'intérêt).

---

¹² O tome smo više govorili u članku *Suvremena pedagogija* (CUS br.3/1978). Poznata su Skinnerova pravila za učenje koja je on otkrio u svojoj kutiji s miševima (Skinner-box).

¹³ Bruner je s pravom tvrdio da, ako želimo upoznati dječju psihu, treba proučavati upravo djecu, a ne miševe i golubove u laboratoriju. Brunerova načela učenja jesu: motivacija, struktura, redosljed i poticaj. J. S. BRUNER, *The Process of Education*, Harvard Univ. Press, Cambridge 1962; J. S. BRUNER, *Toward a Theory on Instruction*, Harvard Univ. Press, Cambridge 1966.

¹⁴ E. R. HILGARD i dr., *Theories of Learning*, Appleton, New York 1966³.

¹⁵ C. FREINET, *Moderniser l'école*. Ed. Ecole Moderne, Cannes 1960.

¹⁶ (Grupa autora), *La pédagogie du projet*. Le Grain, Bruxelles 1977.

¹⁷ D. MITROVIĆ, *Moderni tokovi komparativne pedagogije*. Svjetlost, Sarajevo 1976, str. 310.

Već smo spomenuli da u novije metode školskog rada spada i grupna nastava.¹⁸ Neki pedagozi prihvaćaju razred kao po sebi danu grupu (*classes nouvelles, classes pilotes*), a drugi vole slobodne izvanrazredne skupine ili pak formiraju grupe unutar razreda. Skupine se mogu stvarati na raznolikim kriterijima: po razredima (*class grouping*), unutar razreda (*intra-classroom gr.*), među razredima (*inter-classroom*), po sposobnostima (*ability grouping*), po homogenosti ili naprotiv po razlikama među đacima (*x y z-grouping*), po samoizboru (*self-election gr.*) ili po nekim specifičnim mjerilima (*special gr.*). Unutar većih grupa su uvijek moguće manje podgrupe. Proces učenja se u njima odvija po pravilima grupne dinamike. Skupina stimulira ne samo učenje, nego i socijalizaciju učenika. Za uspješan rad su potrebni određeni psihološki, pedagoški i materijalni uvjeti. Grupni rad je kao neka sredina između pojedinačne i kolektivne metodike. On privikava učenike na demokratsko ponašanje i upućuje ih na tehnike zajedničkog djelovanja. Učitelj se vlada kao jedan od članova skupine. Promicatelji grupnog obrazovanja su Decroly, Cousinet, Blonski, Peterson, Lewin, Moreno, Chatelain, Mory, Leuthold i mnogi drugi.

Grupna nastava nas je postavila pred problem bezrazredne nastave (*nongraded school*). Njezini zastupnici smatraju da razredna obuka frustrira i nastavnika i učenike. Učitelj je vezan na određenu količinu i kakvoću znanja (*program, orar*), nalazi se pred mnoštvom đaka različitih sposobnosti i u stalnom tjesnacu vremena. Đaci teško stupaju u osobni odnos s učiteljem, gube se u masi, ne osjećaju se dovoljno prihvaćeni. Nadareni se dosađuju, a manje nadareni ne mogu ići ukorak s naprednima. Najteže su pogođeni oni koji ne uspiju »proći« razred. Naprotiv se bezrazredna nastava bazira na individualnom učeniku i njemu prilagođuje svoj program. Učenje se odvija po određenim stupnjevima (*levels*) razvoja, znanja i sposobnosti svakog učenika. Brži i sporiji đaci uče po različitim »*levels program*«, koji se ostvaruje kroz više godina. Ne pristupaju višem stupnju prije nego su svladali niži, ali nisu vezani vremenskim okvirima. Tempo rada se prilagođuje potencijalu pojedinaca. Poslije školskih praznika nastavljaju tamo gdje su ostali. Ne mogu ni »pasti« ni zaostati. Predstavnici bezrazrednog školovanja (*Anderson, Zerby, Eldred*) tvrde da njihova metoda daje bolje rezultate nego razredna nastava.

Reorganizaciju nastavnih oblika traži američki pedagog G. D. Stoddard sa svojim planom dvostrukog napredovanja (*Dual Progress Plan*).¹⁹ Po njemu se obuka odvija na dvostrukoj razini: u razredima se tokom jutra uče humanistički predmeti (*grade-level*), a poslije podne učenici prolaze kroz razne grupe i razrede u kojima uče pojedine predmete iz

---

¹⁸ V. ŠVAJČER, *Grupa kao subjekt obrazovanja*. MH, Zagreb 1964; K. FRELINGSDORF, *Lernen in Gruppen*. Benzinger, Zürich 1973; J. A. GALE, *Group Work in Schools*. McGraw, New York 1974; G. BRANDL, *Das Gruppengespräch als Lernweg*. Herder, Freiburg 1975.

¹⁹ G. D. STODDARD, *The Dual Progress Plan*. Harper and Row, New York 1961.

prirodnih znanosti i umjetnosti (nongrade-level). Kako se vidi, to je kombinacija razrednog i izvanrazrednog obučavanja. Predmeti razredne nastave su propisani (imperatives), a izvanrazredni su izborni (electives). Nastavnici moraju biti specijalisti u svojim predmetima i posebno spremjeni za ovakav način nastave, koja je još u eksperimentalnoj fazi.

Dosadašnji oblik školskog poučavanja bio je: jedan učitelj predaje i tumači skupini učenika. To je tzv. frontalna nastava. Od nedavna se uvodi novi oblik: ekipa učitelja (team teaching)²⁰ poučava grupu đaka. Ekipe nastavnika se sastoje od malog broja specijalista, udruženih u činu poučavanja i prožetih suradničkim duhom. Ekipa je odgovorna za jedan razred, za jednu skupinu, za jedan predmet, za jednu grupu predmeta ili za određeni nastavni program. Od vođe tima se traže vodstvene odlike i primjerne učiteljske sposobnosti. Članovi ekipe se moraju spremati za svoj kolektivni rad (dugoročni i kratkoročni programi). Dogovaraju se svakodnevno prije nastave raspoređujući svoje uloge. Jednom sedmično obavljaju temeljito savjetovanje. Ni ova se metoda još nije posve dokazala u praksi. Potrebna su duga iskustva.

Jako je pozitivna pojava da se današnji učitelji i profesori, ne samo u ekipnoj nastavi nego općenito, u postdiplomskim tečajevima usavršavaju u svom radu (teacher training).

Nova didaktika

Nastavna tehnika također doživljava velike promjene. U pojedinosti tih novih školskih vještina ne možemo ulaziti. Upozorit ćemo samo na opće trendove.

Na starom načelu zornosti pouke n:knula su brojna audiovizuelna sredstva, što ih je pronašla suvremena tehnika. Kako im ime kaže, ona se obraćaju osjetima sluha i vida. Proširuju, produbljuju, predočuju i preciziraju verbalnu i knjišku obuku. Neka se pomagala oslanjaju više na sluh (gramofon, magnetofon, ploče, radio), a druga na vid (projektori, dijaskopi, episkopi, nijemi filmovi), no najbolja su ona koja zahvaćaju oba osjetila (tonfilm, televizija, videorama). Zvučni filmovi mogu biti informativne, poučne, odgojne i zabavne naravi. Oni nikada ne isključuju živu riječ učitelja. Radio i TV-postaje izrađuju posebne emisije za škole.²¹

Osim mass-media u škole prodiru i suptilnije nastavne tehnike, nazvane jednim imenom programirana nastava.²² Semiotika, informatika i teo-

²⁰ T. S. JUDSON i dr., *Team Teaching*. Harper, New York 1960.

²¹ G. N. GORDON, *Educational Television*. CARE, New York 1965; J. W. BRAUN i dr., *Audio-Visual Instruction*. McGraw, New York 1977⁵.

²² L. M. STOLUROW, *Teaching by Machines*. Off. of Education, Washington 1961; J. GUGLIELMI, *L'enseignement programmé à l'école*. PUF, Paris 1971; M. de MONT-

rije komuniciranja udružile su se s elektronikom i kibernetikom da bi olakšale i potakle stjecanje znanja. Svrha je programirane nastave da što jasnije, zornije i susljednije pruži učeniku nove spoznaje, ali u logičnom i postupnom slijedu, kako odgovara njegovim razvojnim kapacitetima. Zbog toga se nastavni proces uprogramira u posebno izrađene knjige ili kompjutere, koji nude pouku automatski, bez posredovanja nastavnika. Sam aparat ili knjiga ispravlja odnosno odobrava odgovore učenika: reinforcement ili feed back djelovanje (đak je dužan korespondirati sa strojem i dobiva odmah procjenu svoga znanja). Elektronski mozgovi, automati, računari, kompjutori, roboti i strojevi što govore nalaze i u školama sve češću primjenu. Kombinacija raznih tehnika daje tzv. C.A.J. sistem. Programirati se može gotovo sva školska materija što u strojevima za učenje, što u posebnim knjigama ili svescima s manjim programiranim jedinicama (frames). Među pedagozima je velika diskusija o prednostima i nedostacima strojne nastave. Opći je zaključak: strojevi za učenje mogu samo djelomično zamijeniti osobu učitelja. Pioniri programirane nastave su Pressey, Skinner, Crowder, Frank, Cube.

Programirana nastava i audiovizuelna sredstva se naročito upotrebljavaju kod učenja jezika.²³ U tu svrhu podižu se tzv. jezični laboratoriji.²⁴ To su posebno udešene sobe za učenje u kojima studenti sami i u suradnji s profesorom vježbaju jezike preko programiranih monitora u izoliranim kabinama. Audio-lingvistički aparati im omogućuju slušanje, govor i kontrolu učenja. Postoji više tipova takvih laboratorija (electronic classrom, full-recording, audio-active, mobil laboratory, wireless lab, portable recorder i njihove kombinacije).

U nastavi jezika danas prevladavaju prirodne metode nad knjiškima. Jezik se uči ovim redom: slušanje — govorenje — čitanje — pisanje.²⁵ Pisani priručnici i vježbe dolaze na posljednje mjesto, a živi (raz)govor na prvo. Jezik se svladava upoznavanjem rečeničnih struktura, ne pojedinih riječi. Strukturalna lingvistika, generativna, transformacijska i tagme-mička gramatika nude svaka svoje metode učenja. U vezi s uvjetima učenja jezika behavioristi (Skinner: jezik je produkt utjecaja okoline)²⁶ i psi-

---

MOLLIN, *L'enseignement programmé*, PUF, Paris 1971; H. L. DREYFUS, *Što računari ne mogu?* Nolit, Beograd 1977; J. H. ANDREAE, *Thinking with the Teachable Machine*. Academic Press, London 1977.

²³ N. H. BROOKS, *Language and Language Learning*. Harcourt, New York 1964²; R. LADO, *Language Teaching*. McGraw-Hill, New York 1964; A. WALDMAN, *Trends in Language Teaching*. McGraw-Hill, New York 1966; H. REISENER (Hg), *Fremdsprachen in Unterricht und Studium*, Kösel, München 1974.

²⁴ A. S. HAYES, *Language Laboratory Facilities*. USG Printing off. Washington 1963; B. F. SKINNER, *The Technology of Teaching*. Appleton, New York 1968.

²⁵ »The better way to learn to speak well is seen to be by speaking rather than by talking about speaking« (P. GROFF u knjizi *New Frontiers in Education*. Grune and Stratton, New York 1966, str. 11.).

²⁶ B. F. SKINNER, *Verbal Behavior*. Appleton, New York 1957.

holingvisti (Chomsky: u prvom je redu urođena sposobnost)²⁷ imaju različita shvaćanja. Ipak se svi slažu da strane jezike treba početi učiti već u osnovnoj školi, pa i prije, jer dijete svladava jezike bolje dok je mlađe (bilingvizam).

Kultura govora mora biti praćena kulturom čitanja i pisanja materinskog jezika. U tu svrhu Englezi i Amerikanci nastoje pojednostavniti svoj pravopis (i.t.a. = initial teaching alphabet). U znanstvenim disciplinama treba da se studira na temelju opažanja, iskustva i pokusa, u izravnom dodiru sa stvarnošću. Matematika se sada uči po brojevnim skupovima (mathematics sets). Pored prirodnih znanosti danas dobivaju na cijeni antropološke i društvene nauke, a u najnovije vrijeme futurologija i ekologija. Priznaje se važnost interdisciplinarnog studija i svestranog pristupa problemu (cross-media approach). Niču nove teorije učenja i rješavanja problema: asocijativna (Thorndike), behavioristička (Watson), pokušajna (trial and error, Kohler), Gestalt-Theorie (Wertheimer), semantička (Ausubel, Chomsky), kompjuterska (Colbey, Newll), logičko-deduktivna (De Soto) i razvojna (Piaget).²⁸ U škole se uvode psiholozi i stručni pedagozi kao ravnopravni suradnici.

Budućnost škole

Kroz noviju povijest školstva provlači se kao crvena nit riječ reforma.²⁹ Neki su reformatori više a neki manje radikalni, a neki samo prividno, na riječima. Dogada se npr. da se izbjegava i samo ime škola, pa joj nadijevaju nova imena kao da tobože škola više uopće ne postoji (centar za odgoj i obrazovanje ili odgojno-obrazovna ustanova). Učitelji, nastavnici i profesori su postali prosvjetni radnici, a đaci i studenti potrošači obrazovanja. Iz toga novinar M. Vogrinec izvodi nostalglički zaključak: »Od škole, kakve se većina nas još sjeća po mnogim radosnim i tužnim zgodama, doskora više neće ostati kamen na kamenu — mijenjaju se čak i imena.«³⁰

Neki pedagozi (Freire, Furter, Silva)³¹ ne polažu više nikakve nade u korisnost škole, pa joj okreću leđa i zagovaraju izvanškolski odgoj i prosvjećivanje.³² Apostol takva odgoja za Južnu Ameriku je Paolo Freire.

---

²⁷ N. CHOMSKY, *Syntactic Structures*. Mouton, The Hague 1957.

²⁸ R. E. MAYER, *Thinking and Problem Solving*. Scott, Glenview 1977.

²⁹ K. A. TYE i J. M. NOVOTNEY, *The School in Transition*, McGraw New York 1975; J. I. GOODLAD, *Facing the Future: Issues in Education and Schooling*. McGraw, New York 1976.

³⁰ *Vjesnik*, Zagreb, 22. 1. 1978.

³¹ P. FREIRE, *Sobre la acción cultural*. ICIRA, Santiago de Chile 1968; A. SILVA, *L'école hors de l'école*. Cerf, Paris 1972.

³² P. BUCKMANN (Hg), *Bildung ohne Schulen*. Kösel München 1974.

Zabrinut za žalosno stanje južnoameričkih masa, započeo je akciju opisivanja, profesionalnog obrazovanja, političkog prosvjetljivanja i podizanja standarda svojih zemljaka. Svoj rad smatra »pedagogijom oslobođenja«, a glavno mu je geslo »osvješćivanje« (španj. concientización, portug. conscientização). Oblici rada su mu: bazne grupe, tečajevi (usmeni, dopisni, radijski, televizijski), prosvjetne ekipe, stručni kursevi, kulturne i filmske priredbe, pučki tisak, tvorničke učionice, kružoci, diskusioni klubovi, zadruge i sl. UNESCO propagira »funkcionalnu obuku« u zemljama Trećeg svijeta.

Razočaranje u školu je navelo Ivana Illicha da zaniječe i samu njezinu potrebu. On traži ukidanje svih škola, potpuno raškolovanje svijeta.³³ Škola je po njemu zapreka naučnom i društvenom napretku, rasadište za glupljenje i nejednakosti. Opresivno je sredstvo u rukama vladajuće ideologije. Materijalno mnogo košta, a donosi malo duhovnih plodova. Više čovjek nauči u životu nego u školi, stoga treba učiti iz rada i života. Ilić također predlaže izvanškolske oblike stjecanja znanja. U svojoj radikalnoj osudi školstva međutim našao je malo odaziva (Piveteau, Schoeck).

Hoće li se ispuniti Iličeve protuškolske namjere i njegovo zloguko proroštvo o školi? Po svoj prilici neće. Školstvo se duboko ukorijenilo u svijest i praksu svih naroda. Uza sve negativne učinke, ono ipak pridonosi čovječanstvu i obrazovanju mladeži. Napokon, ono se stalno reformira i usavršava u nastojanju da bude na korist mladom naraštaju. Svi navedeni reformni pokušaji idu u tom smjeru, makar ne s istim uspjehom. U započetom procesu stalnog obnavljanja i poboljšavanja škola ne smije se nikako posustati. Budućnost će otkriti još i bolja rješenja.

Po našem mišljenju do obnove školstva može doći samo preko obnove učiteljstva. Reformu treba započeti u pedagoškim školama, tamo gdje se odgajaju i spremaju budući učitelji i nastavnici. Nije bitna za uspješan odgoj količina njihova znanja i suvremena metodika, nego izgrađena osobnost, visoko čudoređe (pedagoški ethos) i stvarna ljubav prema učenicima (pedagoški eros), pa tek onda stručna sposobnost učitelja. O njihovom moralnom i ljudskom liku ovisi budućnost škola i čovječanstva. Izlazak iz današnje odgojne krize nalazi se u rukama roditelja i učitelja (pedagoga).

Ako je zadatak škola da formiraju ne samo učene stručnjake, već i samostalne i zrele ličnosti, onda to mogu izvesti samo svestrano zreli i odgovorni odgojitelji i učitelji.

Dobro je što smo razvili suvremenije nastavne koncepte, otkrili nove metode i upotrijebili prikladnija didaktička sredstva. To je sve lijepo i korisno. No najsušnija potreba škole i društva to su — novi, bolji ljudi.

³³ I. ILLICH, *Liberer l'avenir*. Ed. du Seuil, Paris 1971.; *Deschooling Society*, Harper and Row, New York 1972.; *Tools for Conviviality*. Harper and Row, New York 1973.; *La convivialité*. Ed du Seuil, Paris 1973; H. von HENTIG, *Cuernavaca oder Alternativen zur Schule?* Kösel, München 1972; Ž. BEZIĆ, *Ideje Ivana Iliča*, CUS br. 4. 1977. str. 348—358.